

Lublin, dn. 14. 09. 2023 r.

dr hab. Anna Dunin-Dudkowska, prof. UMCS
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

Recenzja pracy doktorskiej zatytułowanej
Strategie komunikacyjne w języku mówionym cudzoziemców uczących się języka polskiego
przygotowanej pod kierunkiem Promotora: dr hab. Grażyny Zarzyckiej, prof. UŁ
przez Panią Mgr Edytę Wojtczak

Swoją rozprawą doktorską pt. *Strategie komunikacyjne w języku mówionym cudzoziemców uczących się języka polskiego* Pani Mgr Edyta Wojtczak dołącza do grona glottodydaktyków polonistycznych zainteresowanych stosowaniem i rolą strategii komunikacyjnych w nauczaniu języków obcych, w tym języka polskiego jako obcego. Doktorantka snuje swoje rozważania w kontekście teoretycznych refleksji badaczy interesującego ją zagadnienia i w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych wśród słuchaczy i absolwentów Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego, uczestniczących w kursach na poziomach A2, B1 i B2 oraz uczestnika kursu indywidualnego na poziomie B1 (studium przypadku). Autorka sprawnie i swobodnie posługuje się aparaturą pojęciową wybranej dyscypliny i konsekwentnie stosuje wybraną metodologię analiz, budując własną wersję koncepcyjną, opartą na autorskiej klasyfikacji strategii komunikacyjnych. Zadanie, jakie postawiła sobie Doktorantka jest i trudne, i ważne zarówno ze względu na złożoność omawianej tematyki, jak i cenne implikacje glottodydaktyczne dotyczące treningu strategii komunikacyjnych w nauczaniu języków obcych, w tym języka polskiego jako obcego. Należy uznać, że pani Edyta Wojtczak doskonale poradziła sobie z tak ambitnie sformułowanym zamierzeniem.

Już na początku recenzji należy podkreślić, że rozprawa doktorska Pani Mgr Edyty Wojtczak jest opracowaniem o wysokich walorach metodologicznych, interpretacyjnych i praktycznych. Doktorantka imponuje erudycyjnością, wynikającą z solidnych podstaw teoretycznych, obejmujących zarówno bogactwo literatury przedmiotu, jak i ich twórcze wykorzystanie we własnych rozważaniach. Dokonuje śmiałych ocen i porównań prezentowanych koncepcji badawczych, zestawiając je ze swoimi propozycjami autorskimi.

Cała praca ujmuje przejrzystością i logicznością wywodu, a także precyzją i trafnością analiz, które umożliwiły Doktorantce wydanie uzasadnionych i uogólnionych sądów na temat badanych zjawisk. Inspirujący charakter badań pozwala sądzić, że praca ta stanie się podstawą nowych wątków badawczych we współczesnej glottodydaktyce i z tego powodu sądzę praca Pani Mgr Edyty Wojtczak powinna zostać opublikowana.

Rozprawa *Strategie komunikacyjne w języku mówionym cudzoziemców uczących się języka polskiego* obejmuje 307 stron i składa się ze Wstępu (s. 9-11), Części teoretycznej, obejmującej 6 rozdziałów (s. 12-90), Części analitycznej, składającej się z 7 rozdziałów (s. 91-241), Wniosków wraz z wykazem strategii komunikacyjnych stosowanych przez cudzoziemców uczących się języka polskiego (s. 242-256), dwóch Aneksów: Nr 1 – Zestawy stymulujące wypowiedzi ustne i Nr 2 – Formularz badań ankietowych (s. 257-274), Spisu tabel, schematów i wykresów (s. 275-277), Bibliografii (s. 278-294), Wykazu skrótów (s. 295-296) oraz Streszczeń: w języku polskim i w języku angielskim (s. 297-307).

Struktura rozprawy, dobór treści i proporcje pomiędzy poszczególnymi częściami nie budzą żadnych zastrzeżeń. Temat pracy jest interesujący, a jej cele określone jasno w postaci trzech szczegółowo sformułowanych pytań badawczych. Doktorantka wykorzystwała zarówno jakościowe, jak i ilościowe metody badawcze, stosując obserwację ukierunkowaną, badanie w działaniu, elicytację wypowiedzi, studium przypadku i badania ankietowe. Należy wysoko ocenić precyzyjny i klarowny sposób prezentacji podstawy materiałowej oraz szczegółowe przedstawienie założeń metodologicznych (s. 91-96).

Na pochwałę zasługuje także sposób prezentacji zagadnień teoretycznych. W Części I Doktorantka prezentuje anglosaskie i polskojęzyczne badania strategii komunikacyjnych. Zwraca uwagę na ich ewolucję i pluralizm indywidualnych podejść autorskich. Zręcznie omawia miejsce kompetencji strategicznej w różnych modelach kompetencji komunikacyjnej i analizuje szczegółowo dwa główne nurty badawcze: podejście psycholingwistyczne (kognitywne) i interakcyjne (socjolingwistyczne). Koncepty te wzbogaca o informacje dotyczące taksonomii funkcjonalnej i perspektywę dyskursywną w badaniach nad strategiami komunikacyjnymi. dopełnieniem tych rozważań jest przejrzyste zestawienie najistotniejszych cech poszczególnych nurtów badawczych w postaci tabeli 5 (s. 54), doskonale ilustrującej podobieństwa i różnice w omawianych podejściach. Następnie, wychodząc od pojęcia autonomii ucznia, Doktorantka przechodzi do rozważań związanych z powiązaniem między strategiami uczenia się i strategiami komunikacyjnymi, konstatując, że te drugie są jednym z typów strategii uczenia się. Obserwacja ta skutkuje stwierdzeniem, że pomimo pewnych ograniczeń, „strategie komunikacyjne pełnią istotną rolę w procesie uczenia się” i mogą

„sprzyjać przyswajaniu języka” (s. 63), co należy rozumieć jako postulat ich celowego nauczania.

W kolejnych partiach rozważań teoretycznych Pani Mgr Edyta Wojtczak przedstawia miejsce strategii komunikacyjnych w opisach poziomów biegłości językowej zawartych w pracach wyznaczających standardy w zakresie nauczania języków obcych i języka polskiego jako obcego, w tym ich powiązania ze strategiami mediacyjnymi. Cennym zakończeniem rozdziałów teoretycznych jest ich syntetyczne podsumowanie i wyraźne wskazanie inspiracji Doktorantki do badań własnych w postaci trzech opracowań autorstwa Grażyny Zarzyckiej, Alierezy Jamshidnejada i Anny Żurek.

Część teoretyczna napisana jest erudycyjnie, zwięźle i starannie technicznie; Doktorantka dysponuje świetnym stylem pisanie oraz umiejętnością dokonywania właściwego doboru i syntezy informacji. Zarówno przegląd podejść badaczy strategii komunikacyjnych, jak i przedstawione wnioski czy postulaty Doktorantki to lektura obowiązkowa dla każdego (nie tylko początkującego) nauczyciela języka polskiego jako obcego.

Najważniejsza część pracy jest ilustracją ustaleń wstępnych i próbą znalezienia odpowiedzi na wcześniej postawione pytania badawcze. Dotyczą one typów strategii komunikacyjnych stosowanych przez cudzoziemców uczących się języka polskiego na poziomach A2, B1 i B2 oraz sprawdzenia korelacji między poziomem biegłości językowej a rodzajem wykorzystywanych działań strategicznych, konfrontacji strategii stosowanych przez cudzoziemców ze skalami ich użycia zaproponowanymi w opisach poziomów biegłości językowej i zbadania nastawienia cudzoziemców do stosowania różnych typów strategii komunikacyjnych. Doktorantka jasno przedstawiła przedmiot i zakres badań, ich metodologię i scharakteryzowała szczegółowo grupy badawcze (s. 91-99). Zebrany materiał został przeanalizowany w oparciu o autorską klasyfikację strategii komunikacyjnych, łączącą cztery wcześniej omówione podejścia (psycholingwistyczne, interakcyjne, funkcjonalne i dyskursywne). Autorka zaproponowała także analizę typów strategii stosowanych do pełnienia różnych funkcji komunikacyjnych. Najpierw zbadała strategie nastawione na przekazywanie znaczenia słów, zestawiając uzyskane w ten sposób wyniki z opisami poziomów biegłości. Kolejna partia analiz dotyczy strategii opartych na indywidualnych kompetencjach cudzoziemców na różnych poziomach biegłości oraz tych, opartych na współpracy (interakcyjnych). Okazało się, że te drugie są najczęściej stosowane na poziomie B2, ale stosują je także uczący się na poziomach B1 i A2.

W podobnym duchu przeanalizowane zostały indywidualne i interakcyjne strategie nastawione na dokładność formy języka w komunikacji i utrzymanie ciągłości wypowiedzi. Tu także Doktorantka dostrzegła rozbieżności między wynikami swoich badań a wskaźnikami dla różnych typów strategii podanych w omawianych opisach biegłości. Główna konkluzja wynikająca z tej analizy pokazuje, że większość typów strategii stosowanych jest już od poziomu A2, mimo iż nie są one wymieniane w dokumentach wiodących ESOKJ (2003) i CEFR-CV (2020) oraz *Standardach wymagań egzaminacyjnych* (2016). To ważny wniosek, mający implikacje glottodydaktyczne, związane z potrzebą nauczania strategii komunikacyjnych na kursach językowych już od poziomu A2.

Następny rozdział poświęcony wykorzystywaniu różnego rodzaju strategii komunikacyjnych w celu zespołowego tworzeniu i negocjowaniu znaczeń. Ważną funkcję pełnią tu interakcyjne strategie nastawione na przekazywanie znaczeń, omówienia i środki komunikacji niewerbalnej. Zdaniem Doktorantki, w takich działaniach ważna jest rola nauczyciela, szczególnie na niższych poziomach biegłości, który może pomóc uczącym się skutecznie przekazać intencje komunikacyjne i uaktywnić posiadane przez nich zasoby językowe.

Rozdział 12 to studium przypadku, będące analizą strategii komunikacyjnych stosowanych przez Brytyjczyka zgłębiającego tajniki języka polskiego. Opis bogatego spektrum strategii wykorzystanych przez uczącego się jest ciekawym obrazem jego kreatywności, ale także dowodem na możliwość osiągnięcia ambitnych celów komunikacyjnych przy ograniczonym zasobie językowym. Analiza podanych przykładów musi przekonać nawet największych sceptyków do ogromnej roli, jaką odgrywają strategie komunikacyjnej w efektywnej komunikacji.

Ostatnia partia Części badawczej jest opisem roli strategii w planowaniu wypowiedzi i prezentacją analizy wyników ankiety dotyczącej sześciu aspektów stosowania działań strategicznych. Ankietowani na różnych poziomach biegłości wymienili najchętniej stosowane strategie, a wyniki ankiet zostały porównane z rezultatami innych analiz (obserwacji, badań w działaniu i elicytacji). W większości wypadków wszystkie przedstawione wyniki wykazują dużą zgodność, co zdaniem Doktorantki, oznacza, że planowanie wypowiedzi z wykorzystaniem wybranych strategii komunikacyjnych jest realizowane w rzeczywistych aktach komunikacyjnych (s. 241). W odniesieniu do partii analitycznych rozprawy należy podkreślić szczegółowość i rzetelność opisu badanych wypowiedzi, trafność wniosków i spostrzeżeń Doktorantki, a także staranność oraz logikę i jasność wywodu. W Części tej czytelnik otrzymuje bogactwo ilustracji tekstowych z

błyskotliwymi analizami, umożliwiającymi Doktorantce wysnuć istotnych, dobrze udokumentowanych wniosków.

We Wnioskach, zgodnie z konwencją tej części rozprawy doktorskiej, Pani Mgr Edyta Wojtczak zamieszcza podsumowanie, by zilustrować to, w jaki sposób udało się Jej osiągnąć zakładane cele. Czytelnik otrzymuje zatem odpowiedź na pytania postawione we Wstępie i komentarze do osiągniętych rezultatów badań. Doktorantka dołącza w tej części materiały dydaktyczne w postaci wskazówek dla uczących się języka obcego i wskazówek dla nauczycieli języka polskiego jako obcego, zachęcając tych pierwszych do stosowania, a drugich do nauczania strategii komunikacyjnych w glottodydaktyce. Ponadto Autorka rozprawy przedstawia propozycje zadań do wykorzystania w treningu strategii komunikacyjnych. Ostatnia partia rozważań odnosi się do porównania koncepcji autorskiej Doktorantki z koncepcją Anny Żurek (s. 250-252), której celem jest zainspirowanie glottodydaktyków do dalszego rozwoju badań nad strategiami cudzoziemców uczących się języka polskiego. Podsumowanie wieńczy obszerna tabela (s.253-256) z wykazem strategii komunikacyjnych stosowanych przez badanych cudzoziemców. Jest ona przejrzysta, czytelna i rzetelnie opracowana. Podobnie jak inne zestawienia i materiały ilustrujące, podnosi zarówno jakość sposobu raportowania wyników, jak i ułatwia zrozumienie roli strategii w praktyce komunikacyjnej cudzoziemców, w programach kształcenia nauczycieli i w procesie nauczania języków obcych, w tym języka polskiego jako obcego.

Do pracy dołączono Aneksy zawierające zestawy do elicytacji i Formularz użyty do badań ankietowych.

Spis literatury przedmiotu jest obszerny i wyczerpujący; obejmuje również wiele cennych pozycji anglojęzycznych. Jest przygotowany starannie i rzetelnie, nie budzi zastrzeżeń zarówno pod względem doboru prac, jak i liczby przywołanych publikacji.

Zanim przejdę do konkluzji, chciałabym jeszcze zaznaczyć, że praca imponuje starannością technicznego opracowania. Czyta się to opracowanie z zainteresowaniem, gdyż Autorka dysponuje doskonałym stylem, dostarczając dużo radości z lektury i zgłębiania nowych obszarów poznawczych.

Z postulatów i zapytań recenzenckich wymienić chcę następujące kwestie:

- 1) Czy Doktorantka zauważyła wpływ płci, kraju pochodzenia studentów i ich wiek na liczbę i typy stosowanych strategii komunikacyjnych? Kryteria te pojawiają się w charakterystyce badanych, ale być może umknęły recenzentce płynące z nich wnioski.
- 2) Czy różna liczba badanych na różnych poziomach (A2 – 40 osób, B1 – 22 osoby i B2 – 26 osób) nie wpłynęła na wyniki liczbowe stosowanych strategii? W niektórych

miejscach podane są jedynie wyniki liczbowe, np. na s. 165 czy s. 188. Może należałoby podać również przelicznik procentowy?

- 3) W jaki sposób, zdaniem Doktorantki, możemy promować stosowanie strategii komunikacyjnych w glottodydaktyce polonistycznej (zarówno wśród nauczycieli, jak i cudzoziemców poznających jpjo)?

* * *

Podsumowując, trzeba podkreślić wysoki poziom ocenianego opracowania. Jest to praca ciekawa i ważna, poprawnie skomponowana i sproblematyzowana, pokazująca dociekliwość, dojrzałość badawczą, erudycyjność i analityczne umiejętności Autorki. Na gruncie przyjętej metodologii Autorka osiągnęła wszystkie swoje cele i wpisała się twórczo w obszar badań glottodydaktycznych, dopisując swój wkład w rozwój tej subdyscypliny. Przyjęta metodologia zaowocowała analizą i interpretacją jasną, konsekwentną i poznawczo nośną. Bardzo cenne jest współtworzenie przez Doktorantkę wspólnoty dyskursu naukowego i dołączenie Jej dojrzałego głosu do głosów innych badaczy.

Praca świadczy dobitnie o tym, że Pani Mgr Edyta Wojtczak jest doskonałą badaczką, lingwistką, która potrafi swą pasję badawczą i dydaktyczną wcielić w erudycyjny wywód naukowy, który jest napisany z połotem i elegancją wypowiedzenia.

Podsumowując, uważam, że **recenzowana praca, poświęcona analizie strategii komunikacyjnych spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim w myśl art. 13. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.** Formułuję zatem postulat dopuszczenia Pani Mgr Edyty Wojtczak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Adrian-Indrowska